

РЕАЛЬНІСТЬ І ДІЙСНІСТЬ У ФІЛОСОФІЇ ГЕГЕЛЯ

Гегеля цікавить не лише теоретична сторона розвитку суспільного життя, яку він розглядає у контексті розвитку об'єктивного духу, а й практика такого розвитку. Під теорією він розуміє ідею, поняття, що можуть бути досягнуті за допомогою розуму. Але теорія не є цілком спекулятивною, вона є опосередкованою практикою, що повинна стати дійсністю, у якій розум віднаходить себе. Мислення за Гегелем має статус реальності, ідея міститься у думці є достовірною і реальною. Такій підхід Гегеля ще раз показує поєднання мислення і буття, теорії і практики. Під практикою Гегель розуміє реальне, яке повинне стати дійсним, тобто реальність і дійсність відрізняються одне від одного. Реальність, не дивлячись на її змінність, скороминучість, виступає у гегелівській філософії як така, у якій необхідно побачити, виявити вічне, ідею, розум, що міститься у ній. За недосконалою емпіричною реальністю необхідно побачити розумну дійсність. Оскільки дійсність у гегелівській філософії виступає як реальність, у якій розум здійснився повністю.

На думку П. Новгородцева, у філософії Гегеля опорою для встановлення морального закону дійсність могла слугувати тільки тому, що їй був наданий тут особливий і своєрідний зміст. Дійсність діалектичної ідеї стоїть у Гегеля вище звичайної діалектичної дійсності. Як шлях абсолютного духу, вона є норма і план для тимчасових явищ, їх субстанціальна і вічна основа [5, 302-303]. Явища, речі світу повинні досягти дійсності, тобто стати нею. Не тільки практика повинна рівнятися на теорію, брати її за взірць, але і теорія повинна побачити у практичних проявах права розумність, ідею. Розумність – це те, що об'єднує теорію і практику, пов'язує їх у єдиному процесі пізнання.

Цікаву думку виражає І. Ільїн, він зазначає, що у гегелівській філософії дійсним є те, що складається з сутності (Wesen) і існування (Existenz). Згідно цього, те, що складається із чистої сутності, - філософська наука взагалі і логіка зокрема, - зберігає за собою вище звання "реальності" або "буття". "Дійсним" же буде зватися сплав із сутності і існування. Однак не всяке поєднання сутності і існування заслуговує "піднесенню" найменування "дійсності". "Дійсне" у світі лише те, що одержиме поняттям, тобто, по – перше, цілком ті явища, які сповна підпорядкувалися його спекулятивному устрою і закону, і, по – друге, частково всі інші явища, лише у тому їх об'ємі, який залучений у життя спекулятивної стихії. Все ж те, що залишається у світі за вирахуванням "дійсності", є вже не реальність і не дійсність, а існування [4, 224]. Існування при цьому не слід розуміти як ілюзію, оскільки воно теж є проявом розумності, що правда обумовленим емпірично і у часі та не є тотожним поняттям. Дійсним же є все те, що відповідає своєму поняттям, є повністю розумним. Вочевидь Гегель, своїм висловом про розумність і дійсність не мав на меті прославлення існуючих політичних порядків, як глибокий філософ, він говорив лише про те, що суспільство повинно постійно розвиватися і цей розвиток повинен бути розумним і дійсність повинна містити у собі цю розумність, відповідати їй.

Про високе розуміння дійсності Гегелем говорить його вислів в "Енциклопедії філософських наук", де він зазначає, що Бог є дійсним, що він є самим дійсним, що Він один тільки істинно дійсний [3, 89]. І якщо подивитися на проблему дійсності з цієї точки зору, то перифразуючи висловлювання Гегеля виходить наступне: що є дійсним, то є Богом; і що є Богом, то є дійсним. Справді дійсним є тільки Бог, а от існування допускає дещо випадкове і не є дійсністю. Найвніше буття і випадкове існування на думку Гегеля не заслуговують назви дійсного [1, 89-90]. Тільки те може зватися дійсністю із існуючого, що є істинним і розумним. Дійсність є тією метою, до якої повинне наближатися існування. Абсолют реалізує себе у дійсності, сфера людського духу являє собою прояв абсолюту.

І. Ільїн зазначає, що онтологія Гегеля визнає, таким чином, чотири різні ступені: реальності, або чистого спекулятивного поняття (наука); дійсності, або сутності, що прийняла і перемогла стихію інобуття (все розумне у світі); існування, або стихії інобуття, що затаїла у собі і що осилила силу поняття (все нерозумне у світі); і, нарешті, чистого хаосу, що не приховує у собі силу духу (ілюзію). Якщо відкинути останній ступінь, що заснований на "непорозумінні", то залишаться три останні ступені. Дві останні створюють "світ", перша створює "науку" [4, 224].

На думку Гегеля, логічно необхідним є те, що дійсність є по своїй суті розумною. Вона стає розумною і у свідомості, і у людському суспільстві. Необхідність Гегель визначає як єдність можливості і дійсності. На думку мислителя, визначення необхідності є складним тому, що необхідність є саме поняття, чий момент слід розуміти як дійсності, які разом з тим лише форми, у собі розділені і минулі [3, 322]. У роботі "Філософія релігії" Гегель зазначає, що для того, щоб вважати якість існування необхідним, важливо, щоб воно перебувало у взаємозв'язку з іншими щоб таке існування з усіх сторін в усій повноті було визначено іншими існуваннями у якості його умов, причин [2, 426]. Між свободою і необхідністю існує корелятивний зв'язок. Необхідність виступає як форма існування речей, а оскільки існування речі ще остаточно не відповідає її розумності і поняттю, то необхідність являє собою відповідність лише даному конкретному існуванню, а не дійсності взагалі.

Література:

1. Гегель Г. В. Ф. Наука логіки / Г. В. Ф. Гегель. – СПб.: Наука, 1997. – 800 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Філософія релігії : в 2 т. Т. 2 / Г. В. Ф. Гегель. – М.: Мысль, 1977. – 573 с.
3. Гегель Г. В. Ф. Енциклопедія філософських наук : в 3 т. Т. 1 : Наука логіки / Г. В. Ф. Гегель. – М.: Мысль, 1974. – 452 с.
4. Ильин И. А. Філософія Гегеля как учение о конкретности Бога и человека: в 2 т. / И. А. Ильин. – СПб.: Наука, 1994. – 541 с.
5. Новгородцев П.И. Кант и Гегель в их учениях о праве и государстве/Предисл.: Альбов А.П. – СПб.: Алетейя, 2000. – 320 с.